

Profesor Franciszek Wokroj (1906-1991)

29 kwietnia 1991 roku zmarł w Warszawie Franciszek Wokroj – emerytowany profesor nadzwyczajny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Prof. Wokroj był ostatnim, wykształconym we Lwowie przed II wojną światową, antropologiem sławnej szkoły Jana Czekanowskiego.

Urodził się 12.10.1906 r. we Lwowie w rodzinie robotniczej. Po ukończeniu szkoły średniej, zainteresowany antropogeografią, podjął studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Lwowskiego im. Jana Kazimierza. W 1937 roku uzyskał dyplom magistra na podstawie rozprawy pt. *Badania antropologiczne na terytorium nordycznym Polski*, a następnie podjął pracę w charakterze asystenta w Zakładzie Etnologii i Antropologii pod kierunkiem Jana Czekanowskiego. W krótkim przedwojennym okresie brał udział w pracach wykopaliskowych prowadzonych przez prof. Leona Kozłowskiego, czołowego archeologa tych czasów. Później sam kierował licznymi badaniami terenowymi młodzieży akademickiej Lwowa, kolonistów niemieckich na Podkarpaciu, Kozaków, czy elewów Korpusu Kadetów. W okresie wojny nadal pracował na Uniwersytecie we Lwowie, dzieląc zmienne losy miasta i uczelni. W latach 1940-1941 był asystentem w Zakładzie Antropologii Państwowego Uniwersytetu im. Iwana Franko, a po zajęciu Lwowa przez Niemców i redukcji etatów – rysownikiem w Zakładzie Geologii Uniwersytetu Lwowskiego.

Od 1945 roku Franciszek Wokroj na stałe związał się z Poznaniem. Jak pisał M. Ćwirko-Godycki (1958) „różnorodne zainteresowania prof. Wokroja ożywiły Zakład Antropologii Uniwersytetu Poznańskiego, do którego trafił w październiku 1945 roku jako starszy asystent”. W 1946 r. został mianowany delegatem Ministerstwa Oświaty (Referatu Rewindykacji) do przewiezienia majątku Uniwersytetu Lwowskiego im. Jana Kazimierza do Polski. Dzięki niezwyklej pomysłowości udało się mu przewieźć około 20 wagonów zbiorów z prywatnych bibliotek wielu profesorów, w tym również Jana Czekanowskiego. Nawiązawszy kontakt z poznańskimi archeologami – prof. Józefem Kostrzewskim i Zdzisławem Rajewskim – brał udział w akcjach wykopaliskowych w Kruszwicy, Gnieźnie i Biskupinie, a także, ze swym lwowskim kolegą prof. Kazimierzem Żurowskim z UMK, w Toruniu.

Doktoryzował się 24.04.1947 r. na podstawie rozprawy pt. *Badania nad zróżnicowaniem społecznym, zawodowym i antropologicznym młodzieży wyższych szkół akademickich we Lwowie w roku akademickim 1937/1938*. Promotorem przewodu doktorskiego był prof. Jan Czekanowski. Pracując pod opieką Mistrza F. Wokroj organizował różnorodne akcje wykopaliskowe. Wymienić tu należy badania dużych cmentarzysk średniowiecznych na Wolinie – wzgórze Młynówka, Górze Chełmskiej koło Koszalina, w Łowyniu koło Międzychodu, w Kołobrzegu przy Kolegiacie, w Cedynii. Zebrane materiały umożliwiły próbę rekonstrukcji stanu biologicznego wczesnodziejowych populacji Polski oraz naświetliły problem etnogenezy. Jako antropolog prof. Wokroj dostrzegał potrzebę wiązania swojej dyscypliny z naukami humanistycznymi, archeologią, socjologią, etnografią, demografią czy medycyną. Tak szeroko ujmując badania człowieka krytycznie oceniał dorobek prof. Czekanowskiego, mówiąc, iż „Mistrz widzi u człowieka tylko głowę lub czaszkę, (...) gotowe materiały pomiarowe, które można w gabinecie spokojnie przetwarzać wedle swej typologii”.

Jego praca habilitacyjna pt. *Kolonisci niemieccy w Polsce – charakterystyka demograficzno-antropologiczna ludności kolonii podkarpackich* ukazała się w 1954 roku, jednakże F. Wokroj nie habilitował się, gdyż w maju

96 002 II / 1993

1956 roku został mianowany docentem, na podstawie nowej ustawy o stopniach i tytułach naukowych. W tym samym roku został członkiem Komitetu Antropologicznego PAN. W latach 1950-1954 pełnił funkcję sekretarza redakcji *Przeglądu Antropologicznego*, a następnie zastępcy redaktora naczelnego. Tytuł profesora nadzwyczajnego nadała mu Rada Państwa 13.12.1962 roku.

W latach 1955-1957 był prodziekanem Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi. We wrześniu 1956 roku objął kierownictwo Zakładu Antropologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, na którym przebywał do 1962 roku. Następnie został kierownikiem Katedry Antropologii Uniwersytetu Poznańskiego. Po śmierci prof. I. Michalskiego przez dwa lata był kuratorem Zakładu Antropologii w Łodzi. W 1972 roku przeszedł na emeryturę.

Dorobek naukowy prof. Wokroja liczy około 75 prac o tematyce antropologiczno-społecznej, demograficznej, ontogenetycznej i kranjologicznej. Corocznie, od 1953 roku, prowadził badania antropometryczne studentów Uniwersytetu Poznańskiego, a w latach 1961-1964 pociągnął badania licealistów z 13 miejscowości Wielkopolski i kilkunastu miejscowości Pomorza i Kujaw. Wykształcił około 50 magistrów antropologii oraz 11 doktorów – A. Malinowskiego (1967), A. Wiercińskiego (1969), B. Wypycha (1969), J. Pionka (1970), J. B. dzyńska-Wentę (1970), C. Grzeszyka (1970), W. Berdychowskiego (1971), R. Łubę (1972), Cz. Białka (1975), J. Byczyńskiego (1975), M. Polańskiego (1975).

Do swych badań wykopaliskowych włączał stomatologów, między innymi dra M. Gondzika, prof. Ziółkiewicza, prof. B. Perzynową, będąc w ten sposób inspiratorem badań paleostomatologicznych. Krytyczny wobec metody aproksymacji Wankego, konsekwentnie propagował klasyczną typologię Czekanowskiego, zwłaszcza metodę diagraficzną. W ramach Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego nawiązał liczne znajomości z etnografami – prof. Józefem Gajkiem i prof. Józefem Bursztą.

Warto również wspomnieć, że szczególne nici sympatii łączyły Profesora z antropologami z Czechosłowacji – prof. A. Valšíkiem, V. Fetterem czy M. Dokladalem.

Wraz z prof. M. Ćwirko-Godyckim przez długie lata czynił starania o utworzenie przy Katedrze Antropologii UAM – Muzeum Człowieka. W pracy naukowej często zmieniał plany, a także współpracowników, zwłaszcza młodych asystentów. Swoją bytność w Zakładzie ubarwiał swoistym humorem i dowcipem.

Za swą działalność został wyróżniony między innymi Odznaką 1000-lecia Państwa Polskiego, Medalem Edukacji Narodowej i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Andrzej Malinowski